

Η πρόσβαση των παιδιών προσφύγων στην εκπαίδευση στη Λέσβο

Έκθεση ενεργειών, διαπιστώσεων και προτάσεων Συνηγόρου του Πολίτη
στο πλαίσιο της αποστολής του ως Συνηγόρου του Παιδιού
Επίσκεψη στη Λέσβο, 10 - 13 Φεβρουαρίου 2017

1. Εισαγωγή

Ο Συνήγορος του Πολίτη, στο πλαίσιο της θεσμικής αποστολής του και ειδικότερα της προάσπισης και προαγωγής των δικαιωμάτων του παιδιού, παρακολουθεί επιστάμενα την κατάσταση των παιδιών που μετακινούνται (προσφύγων και μεταναστών) στην ελληνική επικράτεια. Ιδίως δε μετά τον Μάρτιο του 2016 και τη Δήλωση / Συμφωνία Ευρωπαϊκής Ένωσης – Τουρκίας έχει διενεργήσει σε πολλές περιοχές της χώρας μεγάλο αριθμό επισκέψεων / αυτοψιών σε χώρους υποδοχής, φιλοξενίας και κράτησης προσφύγων, καθώς και συναντήσεων με εκπροσώπους της διοίκησης και της κοινωνίας των πολιτών, με στόχο να έχει μια ολοκληρωμένη εικόνα σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων του ιδιαίτερα ευάλωτου αυτού πληθυσμού και να παρεμβαίνει προς τα αρμόδια όργανα της πολιτείας, όποτε κρίνει αναγκαίο, με επιστημονικές ή προτάσεις του. Από τον Ιούλιο του 2016 ο μηχανισμός αυτός ενισχύθηκε, μέσω συμφωνίας συνεργασίας με τη διακυβερνητική οργάνωση Unicef.

Ειδικά για το ζήτημα της πρόσβασης των παιδιών προσφύγων στην εκπαίδευση, ο Συνήγορος έχει συνεργαστεί με το Υπουργείο Παιδείας, τα μέλη της επιστημονικής επιτροπής που εκπόνησε τη σχετική μελέτη, την ομάδα διαχείρισης, συντονισμού και παρακολούθησης της εκπαίδευσης των προσφύγων και συντονιστές εκπαίδευσης προσφύγων. Επιπλέον, ο Συνήγορος έχει επισκεφτεί σχολεία όπου λειτουργούν ΔΥΕΠ ή έχουν ενταχθεί στο πρωινό πρόγραμμα παιδιά πρόσφυγες και έχει συμμετάσχει σε συζητήσεις με γονείς και εκπαιδευτικούς σε πολλές περιοχές της χώρας και σε εκδηλώσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των τοπικών κοινωνιών που διοργάνωσαν διευθύνσεις εκπαίδευσης. Επίσης, σε συνεργασία με το ΚΕΕΛΠΝΟ και την Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας έχει δημιουργήσει βίντεο για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα προστασίας της υγείας των παιδιών που φοιτούν στα σχολεία, και έχει παρέμβει δημόσια για τη διασφάλιση του δικαιώματος στην εκπαίδευση, την προστασίας της εικόνας των μαθητών προσφύγων, για το θέμα των αντιδράσεων συλλόγων γονέων και κηδεμόνων κατά της φοίτησης των παιδιών προσφύγων στα σχολεία κ.α. Τέλος έχει ενημερώσει επανειλημμένα για το ζήτημα της εκπαίδευσης των παιδιών προσφύγων και το πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας ευρωπαϊκά όργανα και φορείς (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Συμβούλιο της Ευρώπης, Ευρωπαϊκό Δίκτυο Συνηγόρων του Παιδιού κλπ).¹

Η επίσκεψη στη Λέσβο πραγματοποιήθηκε σε συνέχεια προηγούμενων επισκέψεων και συναντήσεων στο νησί, και αποσκοπούσε στην καταγραφή της σημερινής κατάστασης ως προς την πρόσβαση των παιδιών προσφύγων και μεταναστών στην τυπική και άτυπη εκπαίδευση.

¹ Οι παρεμβάσεις και διαπιστώσεις του Συνηγόρου του Παιδιού για τα δικαιώματα των παιδιών προσφύγων και μεταναστών που βρίσκονται στη χώρα μας αναρτώνται στην ειδική σελίδα «ο Συνήγορος για τα παιδιά που μετακινούνται» στον ιστοχώρο μας www.0-18.gr

Η διοργάνωση της επίσκεψης έγινε ύστερα από συνεργασία με την Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης Βορείου Αιγαίου και άλλους τοπικούς φορείς και σε αυτήν πήραν μέρος ο Βοηθός Συνήγορος για τα Δικαιώματα του Παιδιού και 4 συνεργάτες του, προκειμένου να πραγματοποιηθούν επιτόπιες επισκέψεις και συναντήσεις - συζητήσεις με ανηλίκους σε μεγάλο αριθμό δομών φιλοξενίας στη Λέσβο. Η επικοινωνία με τα παιδιά έγινε στην αγγλική γλώσσα, και σε κάποιες περιπτώσεις συνέδραμαν διερμηνείς των οργανώσεων, ενώ για την επικοινωνία με παιδιά που κατάγονται από το Πακιστάν και το Μπαγκλαντές αξιοποιήθηκε συνεργασία με διερμηνέα που μετακινήθηκε για τον σκοπό αυτό από την Αθήνα.

2. Επισκέψεις και συναντήσεις που πραγματοποιήθηκαν

Παρασκευή 10.2.2017

- Επίσκεψη στο 15^ο Δημοτικό Σχολείο Μυτιλήνης (όπου φοιτούν παιδιά πρόσφυγες στην πρωινή ζώνη), συνάντηση με μαθητές Ε΄ τάξης και τον σύλλογο διδασκόντων
- Συνάντηση με τους Διευθυντές Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Λέσβου και τους Συντονιστές Εκπαίδευσης Προσφύγων στη Λέσβο και τη Χίο
- Συνάντηση και συζήτηση με προσκεκλημένους εκπροσώπους φορέων και οργανώσεων που ασχολούνται με την εκπαίδευση παιδιών προσφύγων, η οποία πραγματοποιήθηκε στη Γενική Γραμματεία Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής
- Επίσκεψη στον ξενώνα ασυνόδευτων ανηλίκων της ΜΚΟ Praxis (συζήτηση με υπευθύνους και φιλοξενούμενους ανηλίκους)

Σάββατο 11.2.2017

- Επίσκεψη σε ξενώνα φιλοξενίας οικογενειών της ΜΚΟ Ηλιακτίδα (Ξενοδοχείο ΖΑΪΡΑ, στη Σκάλα Λουτρών), όπου φιλοξενούνται οικογένειες και 32 ασυνόδευτοι ανήλικοι
- Επισκέψεις σε τρεις ξενώνες φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων της ΜΚΟ Ηλιακτίδα
- Επίσκεψη σε ξενώνα φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων της ΜΚΟ Μετάδραση
- Επίσκεψη στο ανοιχτό κέντρο φιλοξενίας ευάλωτων ομάδων Καρά Τεπέ – συνάντηση με τον διοικητή του κέντρου κ. Μυρογιάννη
- Συνάντηση με εκπαιδευτικούς σχολείων που συμμετέχουν στο δίκτυο «Μπορούμε ΜΑΖΙ» στο «Παρθεναγωγείο / 2^ο Γυμνάσιο Μυτιλήνης»

Κυριακή 12.2.2017

- Επίσκεψη στο κέντρο φιλοξενίας Καρά Τεπέ μαζί με τον επιστημονικό συνεργάτη του Υπουργού Παιδείας κ. Γεωργόπουλο για κατόπτευση των χώρων όπου μπορεί να λειτουργήσει νηπιαγωγείο ΔΥΕΠ

Δευτέρα 13.2.2017

- Επίσκεψη στο Μουσικό Σχολείο Μυτιλήνης και συνάντηση με μαθητές Α΄ Λυκείου
- Επίσκεψη στο 3^ο Γυμνάσιο Μυτιλήνης και συζήτηση με την ομάδα μαθητών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα «Νοιάζομαι και Δρω»
- Επίσκεψη στο άτυπο σχολείο της ΜΚΟ Ηλιακτίδα στην πόλη της Μυτιλήνης
- Επίσκεψη στο Κ.Υ.Τ. Μόριας, παρακολούθηση μαθημάτων στο άτυπο σχολείο στην πτέρυγα των ασυνόδευτων ανηλίκων, συνάντηση – συζήτηση με τη διοίκηση, επίσκεψη στο χώρο που λειτουργεί σαν σχολείο στην πτέρυγα ενηλίκων - οικογενειών
- Συνάντηση με τον Δήμαρχο Μυτιλήνης κ. Γαληνό

- Επίσκεψη σε ξενώνα φιλοξενίας ασυνόδευτων κοριτσιών της ΜΚΟ Ηλιακτίδα
- Επίσκεψη σε ξενώνα φιλοξενίας ασυνόδευτων ανηλίκων της ΜΚΟ Ηλιακτίδα
- Ομιλία Γ. Μόσχου στη Γενική Γραμματεία Νησιωτικής Πολιτικής με θέμα «Το δικαίωμα των παιδιών στην εκπαίδευση» - συζήτηση με συμμετέχοντες στην εκδήλωση

3. Διαπιστώσεις

3.1. Αριθμητικά δεδομένα

Στη Λέσβο κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του κλιμακίου του Συνηγόρου του Πολίτη, σύμφωνα με στοιχεία από τους αρμόδιους φορείς, διέμεναν συνολικά τουλάχιστον 600 παιδιά πρόσφυγες ηλικίας στην οποία υφίσταται σύμφωνα με τη νομοθεσία δικαίωμα φοίτησης τους στο σχολείο (5-18 ετών). Συγκεκριμένα:

- 14 ασυνόδευτοι ανήλικοι στο ΚΥΤ Μόριας
- 220 περίπου παιδιά στο κέντρο φιλοξενίας Καρά Τεπέ
- 190 περίπου ασυνόδευτοι ανήλικοι σε 10 ξενώνες φιλοξενίας
- απροσδιόριστος αριθμός παιδιών (εκτιμάται περίπου 200) σε διαμερίσματα και ξενοδοχεία που διαχειρίζεται η ΜΚΟ Ηλιακτίδα με χρηματοδότηση της Ύπατης Αρμοστείας για τους Πρόσφυγες (όπου ο συνολικός αριθμός των φιλοξενούμενων, μετά τις πρόσφατες μετακινήσεις από τη Μόρια αναφέρθηκε ότι ανερχόταν στους 600).

Επισημαίνεται ότι τα παραπάνω στοιχεία μεταβάλλονται διαρκώς, λόγω της μετακίνησης των οικογενειών από τους χώρους φιλοξενίας του νησιού προς την ενδοχώρα και των νέων αφίξεων.

3.2. Εκπαιδευτικές ανάγκες των ασυνόδευτων ανηλίκων

Οι ασυνόδευτοι ανήλικοι που βρίσκονται την περίοδο αυτή στη Λέσβο διαμένουν στους ξενώνες φιλοξενίας που διαχειρίζονται οι μη κυβερνητικές οργανώσεις Ηλιακτίδα (7 ξενώνες και ένα ξενοδοχείο, όπου φιλοξενούνται περίπου 145 παιδιά, εκ των οποίων 7 κορίτσια), Praksis (1 ξενώνας, 21 αγόρια) και Μετάδραση (1 ξενώνας 22 αγόρια). Οι ασυνόδευτοι είναι κυρίως ηλικίας 15-17 ετών, ενώ υπάρχει ένας μικρός αριθμός παιδιών 12-14 ετών. Οι εθνικότητες ποικίλουν, με μεγαλύτερα ποσοστά των παιδιών που κατάγονται από το Πακιστάν, το Αφγανιστάν, τη Συρία και το Μπαγκλαντές. Τα παιδιά από τη Συρία στη μεγάλη τους πλειονότητα έχουν υποβάλει αίτημα οικογενειακής επανένωσης με συγγενικά τους πρόσωπα που βρίσκονται σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ενώ αυτό δεν συμβαίνει με τα περισσότερα από τα υπόλοιπα παιδιά. Ο χρόνος παραμονής τους στο νησί ποικίλει από 1 μέχρι 10 μήνες. Τα παιδιά που έχουν μείνει περισσότερους από 7-8 μήνες είναι ιδιαίτερα πιεσμένα συναισθηματικά και αγωνιούν τι θα γίνει στη συνέχεια.

Στο Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης Μόριας κατά τον χρόνο της επίσκεψής μας υπήρχαν 7 ανήλικοι που είχαν πρόσφατα αφιχθεί, 4 με εκκρεμότητες ενώπιον της ποινικής δικαιοσύνης και 3 που είχαν «επιστραφεί» με εισαγγελική εντολή στο ΚΥΤ από δομές της ΜΚΟ Ηλιακτίδα όπου φιλοξενούνταν. Τα παιδιά που βρίσκονταν στο ΚΥΤ επεδείκνυαν μεγάλο ενδιαφέρον για εκμάθηση γλωσσών και συμμετοχή σε μαθήματα, καθώς υπάρχουν ελάχιστα άλλα πράγματα που μπορούν να κάνουν κατά τη διάρκεια της παραμονής τους. Στην πτέρυγα των ανηλίκων έχει δημιουργηθεί ένα άτυπο «σχολείο» με τη συνεργασία της υπηρεσίας πρώτης υποδοχής, του συντονιστή εκπαίδευσης

προσφύγων του Υπουργείου Παιδείας και των εκπαιδευτικών που έχουν διοριστεί από το Δήμο μέσω προγραμμάτων κοινωφελούς εργασίας. Αναφέρθηκε η σκέψη / προοπτική μέσα από τα μαθήματα αυτά τα παιδιά να ενημερώνονται και να προετοιμάζονται για ένταξη στην τυπική εκπαίδευση μόλις μεταφερθούν σε ξενώνες φιλοξενίας στην κοινότητα.

Τα παιδιά που φιλοξενούνται σε ξενώνες ασυνόδευτων ανηλίκων στην κοινότητα έχουν διαφορετικές εκπαιδευτικές ανάγκες και αιτήματα. Υπάρχουν πολλά παιδιά που επιθυμούν έντονα την ένταξη σε σχολεία – προγράμματα εκπαίδευσης, λόγω της διάθεσής τους να βελτιώσουν τις γνώσεις και τις δεξιότητές τους, να απασχοληθούν με δημιουργικό και ωφέλιμο τρόπο, αλλά και για να αξιοποιήσουν τις γνώσεις αυτές σε πιθανή μελλοντική εργασία και να μπορούν να επιδείξουν θετικά στοιχεία προόδου κατά την κρίση των αιτημάτων διεθνούς προστασίας τους. Αξίζει να σημειωθεί ότι μεγάλος αριθμός παιδιών φιλοδοξεί να συνεχίσει σπουδές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Υπάρχουν όμως και παιδιά που για λόγους συναισθηματικής αστάθειας, ελλιπούς προσωπικής εκπαιδευτικής κινητοποίησης και -ιδίως σε μεγαλύτερα παιδιά- έντονης προσμονής των κινήσεων που θα τα φέρουν κοντύτερα στον τελικό τους προορισμό, δεν αντιμετωπίζουν το σχολείο ως προτεραιότητα. Η εκμάθηση αγγλικής γλώσσας ενδιαφέρει τα περισσότερα παιδιά, ενώ τα μαθήματα ελληνικών, επιστημών, ιστορίας κλπ ενδιαφέρουν πιο περιορισμένο αριθμό εφήβων. Σημειώνεται ότι σε ξενώνες με έμπειρα στελέχη και πλούσιο καθημερινό πρόγραμμα, φάνηκε ότι υπήρχε μεγαλύτερη κινητοποίηση και εντονότερο ενδιαφέρον των παιδιών για την εκπαίδευση. Αντίθετα, η εικόνα που δημιουργήθηκε σε κάποιους ξενώνες (με πιο άπειρο προσωπικό και περιορισμένες προσφερόμενες δραστηριότητες) ήταν ότι σημαντικός αριθμός εφήβων ήταν πολύ αναστατωμένοι και θυμωμένοι, με αποτέλεσμα το ζήτημα της ένταξής τους στην εκπαίδευση να φαίνεται να μην τους απασχολεί τόσο πολύ.

Η ΜΚΟ Ηλιακίδα λειτουργεί από τον Δεκέμβρη ένα άτυπο «σχολείο» με δύο ζώνες / βαθμίδες εκπαίδευσης (9.30 – 12.00 και 12.30 – 3.00) στο οποίο παιδιά που διαμένουν σε δομές φιλοξενίας της οργάνωσης παρακολουθούν μαθήματα αγγλικών, ελληνικών, γεωγραφίας, διαπολιτισμικής αγωγής, ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, ιστορίας, φυσικο-μαθηματικών και δημιουργικής απασχόλησης. Στο «σχολείο» αναφέρθηκε ότι έχουν εγγραφεί και παρακολουθούν μαθήματα 114 παιδιά (60 σε κάθε ζώνη) που χωρίζονται σε 4 τάξεις διαφορετικών επιπέδων. Κατά την επίσκεψή μας στην πρωινή ζώνη βρήκαμε περίπου 50 παιδιά, όπως όμως μας αναφέρθηκε από τα ίδια σε καθημερινή βάση ο αριθμός είναι αρκετά μικρότερος. Από τους εκπαιδευτικούς ωστόσο καταβάλλεται ιδιαίτερη προσπάθεια για την εκπαιδευτική κινητοποίηση των μαθητών τους. Παρακολούθηθηκε ενδεικτικά μάθημα ελληνικών της Β' τάξης. Το μάθημα ήταν ποιοτικό, τα παιδιά σέβονταν κανόνες και παρακολουθούσαν με προσοχή, ενώ ήταν και καλού γνωστικού επιπέδου (είχαν μάθει να διαβάζουν στα ελληνικά). Αν και τα παιδιά δεν είχαν ακόμα καλό έλεγχο γραμματικής, φαινόταν να έχουν αρκετά διευρυμένο λεξιλόγιο και καλή επαφή με το γραπτό κείμενο ελληνικών. Ακόμη, έδειχναν αυξημένο ενδιαφέρον για φράσεις που θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν πρακτικά. Αξίζει να σημειωθεί ότι το τμήμα που παρακολούθηθηκε ήταν ένα εκ των δυο πιο προχωρημένων τμημάτων του άτυπου «σχολείου».

Τα παιδιά που διαμένουν στους ξενώνες των οργανώσεων Praksis και Μετάδραση παρακολουθούν συστηματικά μαθήματα άτυπης εκπαίδευσης στο «Κέντρο Υποστήριξης Προσφύγων και Ντόπιων MOSAIK», για το οποίο εκφράζουν την ικανοποίησή τους τόσο τα ίδια όσο και τα στελέχη των οργανώσεων.

Κατά την διάρκεια της επίσκεψής μας στον ξενώνα της Μετάδρασης συμμετείχαμε στην εβδομαδιαία συνάντηση – «συνέλευση» της κοινότητας των φιλοξενούμενων, κατά την οποία ορισμένα παιδιά αναφέρθηκαν με έμφαση στην επιθυμία τους να φοιτήσουν στο σχολείο, να μάθουν ελληνικά και να συνδεθούν με άλλα συνομήλικά τους παιδιά που διαμένουν στη χώρα.

Πρόσφατα (πριν μία βδομάδα) δημιουργήθηκε ειδική τάξη στο εσπερινό γυμνάσιο για εφήβους που διαμένουν σε ξενώνες ασυνόδευτων και εγγράφηκαν σε αυτήν 11 παιδιά. Τα παιδιά που παρακολουθούν το εσπερινό γυμνάσιο με τα οποία συζητήσαμε εξέφρασαν το ιδιαίτερο ενδιαφέρον και την ικανοποίησή τους, προσέβλεπαν δε και σε συνάντησή τους με τους υπόλοιπους μαθητές και μαθήτριες του σχολείου.

Από πλευράς άτυπης εκπαίδευσης αρκετά παιδιά συμμετέχουν επίσης σε αθλητικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες, για τις οποίες εξέφρασαν ενδιαφέρον και ικανοποίηση.

3.3. Εκπαιδευτικές ανάγκες των παιδιών που βρίσκονται στη νησί με τις οικογένειές τους

Για την πλειονότητα των παιδιών που βρίσκονται στο νησί με τις οικογένειές τους, όπως αναφέρεται και από τα πρόσωπα που τα συνοδεύουν καθώς και από επαγγελματίες που εργάζονται μαζί τους, η ανάγκη προώθησης της διαδικασίας εξέτασης των αιτημάτων διεθνούς προστασίας αποτελεί κεντρικό ζητούμενο και ακολουθεί το ζήτημα της ένταξης στην εκπαίδευση. Το γεγονός αυτό φαίνεται να συνδέεται με την ανασφάλεια που προκαλείται λόγω της ευμετάβλητης κατάστασης, κατόπιν και της πρόσφατης μετακίνησης πολλών οικογενειών από το ΚΥΤ Μόριας σε διαμερίσματα και ξενοδοχεία, καθώς και λόγω των εκκρεμοτήτων σχετικά με την εξέταση αιτημάτων διεθνούς προστασίας και την αποσαφήνιση του καθεστώτος διαμονής μέχρι την οριστική κρίση των αιτημάτων. Ωστόσο παρ' όλες τις ανησυχίες διαπιστώθηκε ότι υπάρχει έντονο ενδιαφέρον από τις οικογένειες για την εκπαίδευση των παιδιών τους. Το γεγονός ότι υπάρχει κινητικότητα στον πληθυσμό αυτόν δεν έρχεται σε σύγκρουση με την ανάγκη λειτουργίας των δομών εκπαίδευσης, αφού έτσι και αλλιώς ο χαρακτήρας τους αποβλέπει κυρίως στην προετοιμασία των παιδιών για τη μετέπειτα πλήρη ένταξη στο κανονικό πρόγραμμα των σχολείων.

Όπως καταρχήν διαπιστώνεται, είναι μικρός ο αριθμός των παιδιών των οποίων οι γονείς ζητούν την άμεση ένταξη και φοίτηση σε κάποιο σχολείο. Επισημαίνεται ωστόσο, ότι το κλιμάκιο του Συνηγόρου δεν είχε την ευκαιρία συνάντησης με μεγάλο αριθμό συνοδευμένων παιδιών, παρά μόνο στο κέντρο φιλοξενίας Καρά Τεπέ, στο ξενοδοχείο ΖΑΪΡΑ στα Λουτρά και στο 15^ο Δημοτικό σχολείο.

Στο Καρά Τεπέ, -όπου υπάρχουν ήδη αρκετές οργανωμένες δραστηριότητες για τα παιδιά, συντονιστές εκπαίδευσης προσφύγων (με πιλοτικές εκπαιδευτικές δράσεις), προγράμματα τεσσάρων μη κυβερνητικών οργανώσεων-, καταγράφεται η ανάγκη για συστηματική λειτουργία σχολείου (με τη μορφή ΔΥΕΠ), τόσο για τα μικρότερα παιδιά (ηλικίας νηπιαγωγείου) μέσα στο χώρο του κέντρου, όσο και για τα μεγαλύτερα (ηλικίας δημοτικού και γυμνασίου) κατά προτίμηση εκτός του κέντρου.

Η εξαιρετικά συγκροτημένη λειτουργία του κέντρου φιλοξενίας στο Καρά Τεπέ, δίνει την εντύπωση ότι θα μπορούσε εύκολα να περιλάβει μία ΔΥΕΠ νηπιαγωγείου, η οποία ανταποκρίνεται στις ανάγκες των φιλοξενούμενων παιδιών (υπολογίζεται ότι φιλοξενούνται περίπου 45 παιδιά ηλικίας 4-5 ετών). Τα παιδιά σε ηλικία δημοτικού σχολείου (εκτιμώμενος αριθμός 150), πολλά από τα οποία παρακολουθούν μαθήματα που οργανώνουν οι ΜΚΟ, φαίνεται ότι είναι αρκετά έτοιμα και επιθυμούν να ενταχθούν σε

ένα συγκροτημένο σχολικό πρόγραμμα ή σε πρόγραμμα που προσομοιάζει στην οργάνωσή του με σχολείο (όπως των ΔΥΕΠ). Πάντως επί του παρόντος η οργάνωση Save the Children ετοιμάζει τη λειτουργία άτυπου σχολείου για παιδιά 6-15 χρόνων, με προγράμματα για τα οποία έχει λάβει πιστοποίηση από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Τα παιδιά αυτά πάντως είναι σκόπιμο να έχουν και ευκαιρίες συνάντησης και αλληλεπίδρασης με παιδιά που διαμένουν μόνιμα στο νησί και φοιτούν στα σχολεία.

Στο ξενοδοχείο ΖΑΪΡΑ, την ευθύνη του οποίου έχει η ΜΚΟ Ηλιακτίδα, λειτουργεί ένας χώρος δημιουργικής απασχόλησης για τα παιδιά ηλικίας πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (νηπιαγωγείου – δημοτικού) που ανέρχονται σε 7, με μία νηπιαγωγό υπεύθυνη. Τα παιδιά δείχνουν να θέλουν την οργανωμένη μάθηση και τη συνάντηση με άλλα παιδιά της κοινότητας, κάτι που θα μπορούσε να συμβεί αν λειτουργήσει τμήμα υποδοχής στο κοντινό σχολείο Λουτρών.

Στη Λέσβο έχει ήδη δοθεί δυνατότητα σε παιδιά που διέμεναν σε διαμερίσματα και άλλους χώρους φιλοξενίας στην πόλη της Μυτιλήνης να εγγραφούν και να φοιτήσουν σε δημοτικά σχολεία όπου λειτουργήσαν προγράμματα ΖΕΠ και τμήματα υποδοχής. Μας ενημέρωσαν ότι συνολικά εγγράφηκαν περίπου 35 παιδιά σε 3 δημοτικά σχολεία της πόλης (8^ο, 11^ο και 15^ο) και ξεκίνησαν να φοιτούν το Νοέμβρη του 2016. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του Συνηγόρου στο 15^ο Δημοτικό σχολείο φοιτούσαν τα 4 από τα 9 παιδιά που είχαν εγγραφεί, καθώς τα υπόλοιπα είχαν μετακινηθεί με τις οικογένειές τους σε άλλες περιοχές της ενδοχώρας ή του εξωτερικού. Η φοίτηση των 4 παιδιών αναφέρθηκε ότι ήταν πολύ επιτυχημένη, καθώς τα παιδιά και οι εκπαιδευτικοί του σχολείου είχαν δεχθεί πολύ θετικά την παρουσία τους στη σχολική κοινότητα. Οι αρχικές αντιδράσεις κάποιων γονέων είχαν καμφθεί και στην πράξη τα παιδιά του σχολείου εξέφραζαν τη χαρά και την συμπάραστασή τους προς τα παιδιά πρόσφυγες. Αυτό διαπιστώθηκε και στη συζήτηση με μαθητές/μαθήτριες ενός τμήματος Ε' Δημοτικού με το οποίο συναντήθηκε για δύο εκπαιδευτικές ώρες το κλιμάκιο του Συνηγόρου.

Ανοικτό παραμένει το ζήτημα της ένταξης των παιδιών προσφύγων νηπιακής ηλικίας σε νηπιαγωγεία. Αν και αυτό δεν αναφέρεται να έχει συμβεί μέχρι στιγμής, συζητήθηκε η δυνατότητα κάποια παιδιά που παραμένουν για αρκετό διάστημα στο νησί να μπορούν να εγγραφούνται και να φοιτούν σε νηπιαγωγεία, όπου δεν χρειάζεται να υπάρξουν τμήματα υποδοχής, λόγω του ευέλικτου εκπαιδευτικού προγράμματος.

Ως προς τα γυμνάσια, αναφέρθηκε ότι έχουν γραφεί μόνο δύο παιδιά σε γυμνάσιο στο πρωινό πρόγραμμα, όπου όμως δεν λειτουργεί τμήμα υποδοχής. Η λειτουργία τμημάτων υποδοχής θα επέτρεπε τη σχολική φοίτηση σε παιδιά που σήμερα αναγκαστικά είναι αποκομμένα από την εκπαίδευση.

Γενικότερα, το γεγονός της ενδεχόμενης μετακίνησης των παιδιών στην ενδοχώρα, σε σύντομο χρονικό διάστημα, δεν πρέπει να θεωρείται παράγοντας αποτρεπτικός ως προς την ένταξη τους στην τυπική εκπαίδευση στη Λέσβο, καθώς η φοίτησή τους σε τάξεις υποδοχής ή σε ΔΥΕΠ θα μπορούσε να λειτουργήσει ως προετοιμασία για την εκπαιδευτική τους ένταξη σε δομές ή σχολεία της περιοχής όπου εγκαθίστανται.

3.4. Η ευαισθητοποίηση της κοινότητας σε θέματα εκπαιδευτικής και κοινωνικής ένταξης των παιδιών προσφύγων

Η ευαισθητοποίηση των τοπικών κοινοτήτων προκειμένου να επιτευχθεί επιτυχώς η ένταξη παιδιών προσφύγων στην εκπαίδευση είναι ένα πολύ σημαντικό ζητούμενο, για το οποίο έχουν γίνει ήδη βήματα αλλά χρειάζεται να γίνουν πολύ περισσότερα. Η κοινωνία της Λέσβου, παρόλο που το 2015 υποδέχθηκε με πολύ θετικό τρόπο την άφιξη των

προσφύγων, πλέον, και ιδιαίτερα μετά τον Μάρτιο του 2016 αντιμετωπίζει με προβληματισμό τον εγκλωβισμό μεγάλου αριθμού προσφύγων και μεταναστών στο νησί, που συνδέονται συχνά από τα ΜΜΕ και στη συνείδηση του κόσμου, με παραβατικές πράξεις αλλά και με δυσάρεστες καταστάσεις που οφείλονται στις σοβαρότατες δυσκολίες επιβίωσης και προστασίας της ψυχοσωματικής τους υγείας. Στη λογική αυτή ανησυχία του κόσμου, όπως διαπιστώσαμε από τις συζητήσεις με μαθητές και εκπαιδευτικούς στα σχολεία, προστίθενται συχνά φόβοι που σχετίζονται με την προστασία της υγείας των μαθητών και του γενικού πληθυσμού από πιθανά μεταδιδόμενες από τους πρόσφυγες / μετανάστες ασθένειες, φόβοι για την πιθανή διάβρωση του εκπαιδευτικού συστήματος από δοξασίες άλλων θρησκειών και αντιλήψεις άλλων λαών, σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις ακούγονται και αναφορές σε κινδύνους που σχετίζονται με ενέργειες ακραίου φανατισμού και τρομοκρατικού περιεχομένου.

Απέναντι σε αυτή την κατάσταση υπάρχει ένας αριθμός εκπαιδευτικών που μέσω σχολικών δραστηριοτήτων και προγραμμάτων προσπαθούν να ευαισθητοποιήσουν τους μαθητές τους και να διαδώσουν αντιλήψεις αλληλεγγύης προς τους πρόσφυγες και πρακτικές προσέγγισης και συνύπαρξης. Χαρακτηριστικό ήταν το παράδειγμα των μαθητών του 3^{ου} Γυμνασίου που επισκεφτήκαμε, όπου τα παιδιά που συμμετείχαν στο πρόγραμμα «Νοιάζομαι και Δρω» εξέφραζαν πολύ θετικές στάσεις και συναισθήματα για τα παιδιά πρόσφυγες. Κατά την διάρκεια της επίσκεψής μας στη Λέσβο συμμετείχαμε και σε συνάντηση εκπαιδευτικών από διάφορα σχολεία που εξέφρασαν ενδιαφέρον να συμμετάσχουν σε νέο δίκτυο σχολείων με τίτλο «Μπορούμε μαζί» που θα προωθήσει ενέργειες ευαισθητοποίησης και συνύπαρξης.

Σημαντική πάντως είναι η διαπίστωση ότι ο Δήμαρχος Μυτιλήνης, ο Διοικητής του Κέντρου Φιλοξενίας Καρά Τεπέ και άλλοι δημόσιοι λειτουργοί που συναντήσαμε εξέφρασαν τη θετική στάση τους ως προς την ένταξη των παιδιών προσφύγων στην τυπική εκπαίδευση και την πρόθεσή τους να συνεργασθούν με το Υπουργείο Παιδείας και να συμβάλουν στην προώθηση του στόχου αυτού.

4. Προτάσεις

Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις, ο Συνήγορος του Πολίτη κρίνει ότι είναι σκόπιμο το Υπουργείο Παιδείας και η Περιφερειακή Διεύθυνση Εκπαίδευσης να δώσουν ιδιαίτερη προσοχή στις παρακάτω ενέργειες:

- 4.1. Διευκόλυνση του έργου των ΣΕΠ με συγκεκριμένες κατευθύνσεις, βάσει και των αποφάσεων που θα ληφθούν για την περαιτέρω ένταξη των παιδιών προσφύγων στην εκπαίδευση (συντονισμός και εποπτεία του έργου των ΜΚΟ, υποστήριξη των άτυπων σχολείων και εφόσον δημιουργηθούν των ΔΥΕΠ, ανάπτυξη πιλοτικών δράσεων προετοιμασίας για ένταξη στην εκπαίδευση, δράσεις ευαισθητοποίησης των σχολικών κοινοτήτων, σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς των σχολείων, κ.α.)
- 4.2. Δημιουργία ΔΥΕΠ Νηπιαγωγείου στο Καρά Τεπέ
- 4.3. Διερεύνηση της προοπτικής λειτουργίας ΔΥΕΠ Δημοτικού, με πρώτη πιθανή εφαρμογή στον χώρο κοντά στη Γενική Γραμματεία Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής (όπου βρισκόταν το 5^ο Δημοτικό σχολείο, το οποίο μεταστεγάστηκε)
- 4.4. Έναρξη νέου τμήματος υποδοχής δημοτικού στα Λουτρά ή όπου αλλού καταγράφεται σχετικό ενδιαφέρον, και εγγραφή παιδιών που διαμένουν σε

διαμερίσματα με τις οικογένειές τους στα τμήματα υποδοχής των σχολείων, από όπου αποχώρησαν μαθητές λόγω μετεγκατάστασης

- 4.5. Ενίσχυση των εκπαιδευτικών του Εσπερινού Γυμνασίου με εποπτεία, κατάλληλο υλικό και κατευθύνσεις και μελέτη της προοπτικής δημιουργίας και νέων τάξεων, ανάλογα με τις ανάγκες και τα αιτήματα
- 4.6. Προετοιμασία λειτουργίας τμημάτων υποδοχής σε γυμνάσια για τη νέα σχολική χρονιά
- 4.7. Ενίσχυση προγραμμάτων / δράσεων ευαισθητοποίησης των σχολικών κοινοτήτων
- 4.8. Ενέργειες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των γονέων στα σχολεία, σε συνεργασία με τους συλλόγους γονέων και κηδεμόνων
- 4.9. Συστηματική καταγραφή των εκπαιδευτικών αναγκών των ασυνόδευτων ανηλίκων που διαμένουν σε ξενώνες και υποστήριξη της φοίτησής τους στην τυπική και άτυπη εκπαίδευση, λαμβάνοντας ιδιαίτερως υπόψη την ηλικία των παιδιών (15-17) στον σχεδιασμό ενεργειών για την εκπαιδευτική ένταξη
- 4.10. Υποστήριξη της παραγωγής υλικού ενημέρωσης και προετοιμασίας για την ένταξη στην εκπαίδευση των ασυνόδευτων ανηλίκων που βρίσκονται στο ΚΥΤ Μόριας.